תלמוד ירושלמי · מפרשים · מראה הפנים על תלמוד ירושלמי · סדר נזיקין

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי מכות

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי מכות

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראה-הפנים-על-תלמוד-ירושלמי-מכות/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 5
הלכה ג 6
הלכה ה 7
הלכה ו 7
הלכה ז 8
הלכה ח 10
פרק ב 10
הלכה א 10
הלכה ב 11
הלכה ג 11
הלכה ד 11
הלכה ה 12
הלכה ו 13
הלכה ז 14
פרק ג 15
הלכה ד 15
הלכה ח 16
הלכה יג 20

פרק א

הלכה א

כיצד העדים נעשין זוממין. או בן חלוצה. הקשה הרמב"ן ז"ל בחידושיו כיון דחלוצה דרבנן היא ומן התורה כשר והיאך לוקין את הארבעים ובפ' אלו הן הלוקין תירץ דחלוצה אשגרת לישנא היא במתני' ודעתו ז"ל כדעת התוס' דבבן חלוצה דמתני' אין לוקין אלא מכת מרדות מדרבנן. ומדברי הרמב"ם ז"ל אין נראה כן שהרי כתב בפ' כ' מהל' עדות הל' ח' העידו על כהן שהוא חלל כגון שהעידו בפנינו נתגרשה אמו או נחלצה במקום פלוני ביום פלו' והוזמו הרי הן לוקין ומשמע דשניהן שוין במלקות ארבעים ואפשר דאחר דאסרוה רבנן ואסמכוה אקרא דואשה הוה לה כעין דאורייתא לענין דינא דמתני' דלוקין אנבעים וכעין דאמרינן כגיטין דף נ"ה ע"ב כרת מדבריהם וכדמפרש התם כרת שעל ידי דבריהם באתה לו:

הכל היה בכלל לא תענה וכו'. ע"כ דדברי ר' יוסי בן חנינה לפי הגי' אשר בספרים מתפרשין דיהיב טעמא מפני מה אין לוקין אלא ארבעים כדפרישית דהא אין את מקיים בו לא תענה ברעך קאמר ולכאורה יש סמך לזה ממאי דכתבו התוס' דף ד' ע"ב ד"ה ורבנן האי לא תענה מאי עבדי ליה דהא דקאמר לעיל גבי לא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה היינו אי לאו קרא דוהצדיקו אבל בתר דגלי לן קרא דוהצדיקו דשייך ביה מלקות יש לנו לומר דלקי מלא תענה וכתבו שם עוד אבל מ"מ קשה לעיל דפריך ותיפוק ליה מלא תענה ולמה לי והיה אם בן הכות הרשע לישני אי לאו רגלי לן קרא ה"א דלא לקי משום דלא תענה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוי וי"ל דעדיפא מיניה משני ועוד י"ל דפריך לר"מ דנפקא ליה אזהרה לעדים זוממין מולא יוסיפו לעשות. והשתא לתירוצם הב' יש לפרש דהתם נמי דפריך ותיפוק ליה מלא תענה ולילקי עוד גם משום נא תענה לבתר דגלי לן קרא דוהצדיקו והוי כעין דהוי קשיא ליה לר' יוסי ב"ח הכא אלא דלפ"ז לא הוי שייכא שינויא דמשני התם משום דהוי לאו שאין בו מעשה דהא לבתר דגלי קרא לוקה הוא משום לא תענה וכדס"ל לר"מ הכי במתני' לקמן וע"כ דהאי קושיא ותיפוק ליה לא מיתפרשא אלא דמקשה קרא דוהיה אם בן למה לי. ומיהו דברי ר' יוסי ב"ח דהכא בדוחק מיתפרשין למאי דאמרן והיותר נראה דחילופי שיטות יש כאן וכצ"ל את שאתה יכול לקיים בו ועשיתם וגו' אין אתה מקיים בו לא תענה ואת שאין את יכול לקיים בו ועשיתם לו וגו' את מקיים בו לא תענה ואע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא מ"מ לבתר דגלי קרא לוקה כדלעיל וזה קאי למ"ד לקמן דמטעם אחר א"א לקיים כאן ועשיתם וגו' וה"נ ס"ל לר' יוסי ב"ח והשתא שייך שפיר האי דבר אחר ומתפרשא הסוגיא שפיר

כפשטה דדבר אחר קאי לפרש טעמא דא"א לקיים בהן כאשר זמם ולפיכך מלקות הוא לוקין וריב"ל מטעמא אחרינא קאתי ולפרש דלא תימא ליללקו משום לא תענה ונקיים בהן ג"כ כאשר זמם ולעבדינהו פסולין והלכך קאמר דהא לר' אפשר דועשיתם לו כתיב וכבר דרשינן דכל דבר המסור לב"ד את תופס לא' מהן כמו שציינתי בפנים וע"ש:

כתיב ולא יחלל זרעו וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי פ' עשרה יוחסין דף ע"ז ע"א וגריס התם ואם נפשך לומר ת"ל ולא יחלל לא יחולל והיינו הך ומדלא כתיב לא יחול דרשיע:

המחלל לא נתחלל וכו'. ק"ו דבר פדא נסתר התם דא"כ ביטלת תורת עדים זוממין וכו' והיינו דהכא לא שייך ק"ו הזה אבל בעלמא אמרינן ק"ו כה"ג כדאמר בפ"ק דמנחות דף ט"ו ע"א המפגל אינו מתפגל הבא לפגל ולא פיגל אינו דין שלא יתפגל וכ"כ בחידושי הרמב"ן ז"ל:

רבי יוחנן אמר שקר שקר. מחלפא שיטתיה דר' יוחנן כש"ס דילן דבכל מקום אית ליה כמ"ד אינו לוקה ומשלם כ"א בחייבי מלקיות שוגגין פליג וס"ל דחייבין בתשלומין כדאמר בפ' אלו נערות והא ל"ק דכן מצינו בהרבה מקומות מחילופי השיטות א"נ יש לפרש לר' יוחנן נמי שקר שקר לג"ש קאמר כתיב בעדים זוממין שקר וס"ל דבמחויבי מיתות משתעי וכתיב במחויבי מלקות לא תענה ברעך עד שקר מה להלן אין ממון אצל מיתה אף כאן אין ממון אצל מכות:

אבל משלמין הן טובות הניית כתובה. מבואר מהכא כפי' הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"א מהלכות עדות בענין שמין באשה ובכתובתה דקאמר רב פפא התם היינו נמי דקאמר ובכתובתה של זו ר"ל לפי מה שהיא מרובה או מועטת וכפי' הרי"ף ז"ל בזה וכן באשה לפי מה שהיא בריאה וכו' וע"ש:

הלכה ב

המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו שביעית משמטתו. כן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' שמטה בהל' ט'. ובדין מתני' השוחט את הפרה וכו' פסק שם כן בהל' ה' וכתב עליו הראב"ד ז"ל אישתמיטיה מאי דאמר בירושלמי דהאי מתני' ר' יהודה היא וכתב הכ"מ דכפי' רבינו נראה מהירושלמי. ובכאן תמצא מבואר היטב דאתי' פסקי' כר' בא וכמסקנת הש"ס דתפסו להא דר' בא לעיקר דמתני' כנ"ע אתיא ובשמעתתיה דרב דהא בהא תליא ולדעת הראב"ד ז"ל דתפס להא דר' אלעזר לעיקר היה לו להשיגו גם על מה שפסק בהלכה ט' כההיא דרב:

והא תנינן בין נותנן מיכן ועד ל' יום וכו'. לקושיא היא ואזלא הא כלישנא קמא דשמואל דהתם דף ג'. ולגי' הספר הוי כלישנא בתרא דהתם וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם ולפ"ז צריך

לפרש והא תנינן בניחותא א"נ דפריך מאי קמ"ל רב הא מתני' היא וכעין דהתם ללישנא בתרא:

עאל רב יהודה ואמר טעמא קרבה שנת השבע וכו'. כדדריש התם וקצת בענין אחר. והכא דקאמר לרב אשכח תני וכו' לאו דפליג עלה אלא דקאמר מהאי ליכא למילף לשמעתתיה דרב דלעיל דאיכא למימר קרבה שנת השבע וגו' לכדר' ישמעאל הוא דאתא. ושמעינן מיהת דאי אמרינן סתם הלואה שלשים יום ואינו רשאי לתובעו מקודם א"כ ממילא שמעינן להא דרב לעיל דהמלוה על מנת שלא לתובעו שביעית משמטתו שהרי אם הלוהו סתם שלשים יום קודם שביעית על מנת שלא לתובעו הוא כדמשמע מהכא:

הלכה ג

והוא שנהרג אבל אם לא נהרג לא. דברי ר' בא בר ממל הם דברי ר' אבהו דהתם דף ה' ע"ב דפריך שם ואי איסטטית היא זו אפי' כת ראשונה לא תיהרג אמר ר' אבהו שקדמו והרגו ופריך מאי דהוה הוה אלא אמר רבא ה"ק אם אינה אלא בת א' נהרגת אי איכא טפי אין נהרגין הא בלבד קאמר קשיא. והש"ס דהכא לא ניחא ליה לפרש כפירושא דרבא משום האי קושיא דהא בלבד קאמר וכדמסיים הדא היא דתנינן וכו' ומאי דפריך לר' אבהו מאי דהוה הוה לא חש לה האי ש"ס להאי קושיא והשתא אין בין שתי הסוגיות אלא בענין פירושא דסיפא דמילתיה דר' יהודה דלש"ס דהתם ניחא ליה לפרש כפירושא דרבא ואע"ג דאסיק בקשיא וש"ס דהכא ניחא ליה לפרש כפירושא דר' אבהו ואע"ג דגם על האי פירושא ע"כ מיבעי לאסוקי בקושיא מאי דהוה הוה אבל בעיקר פירושא דאיסטטית שוין בה דמפרשינן להא דקתני באו אחרים וכו' היינו שאותה הכת בעצמה הזימה לכל הבאים להעיד כפי' רש"י ז"ל וכפי' הרי"ף ז"ל והיינו דמקשי ואי איסטטית היא אפי' כת ראשונה לא תיהרג וכדמכריח הרי"ף ז"ל להאי פירושא דעולה לפי המסקנא דהתם לר' יוחנן בטעמיה דמילתיה דר' יהודה דאמרי' אטו כולי עלמא גבי הני הוו קיימי וא"כ שמעינן דשני עדים בלבד הוא דמוזמי לכל מאן דאתי ומסהיד על זה האיש שהרג את הנפש ולא כפירושא דמפרשי קמאי דמתני' בזוממי זוממין מיירי דהני מזמי להני והני מזמי להני ועוד דהא ת"ק כולם יהרגו קאמר ואי ס"ד הני מזמי להני והני מזמי להני אמאי כולם יהרגו הא לא מיחייב קטלא אלא מאן דקיימא עלי' הזמה בלחוד. והרמב"ן ז"ל בחידושיו המליץ ורצה לחזק פי' הראשונים והא דקתני כלן נהרגין היינו לאותן שהזמה חלה עליהן והביא ראיה לפירושם מהתוספתא דפ"ק דמכילתין מעידין אנו באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו אחרים והזימום הנדון פטור וכת הראשונה חייבת ובאו אחרים והזימום הנדון חייב כת הראשונה פטורה וכת השנייה חייבת כת

אחת נכנסת וכת אחת יוצאה אפי' מאה כלן חייבין (ובגי' שלפנינו פטורין וט"ס הוא) ר"י אומר איסטטית היא זו ואינה נהרגת אלא כת ראשונה בלבד. והאריך שם ובסוף דבריו סיים זה השגתי לפי דעתי לתקן בו דברי הראשונים ויודע אני ומכיר שהצעתה של שמעתתא כדברי האחרונים אבל הסיוע שמצאתי להם להתוספתא הזקיקני לזה עכ"ל אבל הריטב"א ז"ל קיים פי' הרי"ף ז"ל וכתב שהתוספתא משבשתא היא. וזהו דטעמיה ופירושא דמילתיה דר' יהודה א"א להולמו לפי התוספתא אבל מילתיה דת"ק לדינא קושטא הוא דהיינו זוממי זוממין. וכן הרמב"ם ז"ל פסק בפ' כ' מהל' עדות הל' ה' כת"ק דמתני' וכפי' רש"י והרי"ף ז"ל ובהל' ו' כתב דין דת"ק דהתוספתא וא"צ לפרש דדעתו היה ששתי החלוקות בכלל פירוש דברי המפנה כמ"ש שם הכ"מ אלא דהחלוקה שניה מדברי התוספתא ודין אחר הוא ובפי' דמתני' לא שייכא כלל:

היו עומדין ומעידים עליו שהרג את נפש בלוד וכו'. האי בעיא אי אפשר לפרשה בענין אחר אלא כדפרישית בפנים שהרי ההורג אינו נהרג קאמר והעדים וכו' ואי בזוממי זוממין אמאי אינו נהרג אלא ע"כ בדאיכא הכחשא בהמזימין מיירי והרמב"ם ז"ל לא הזכיר מזה כלום ואפשר דאגב פשיטות הדין לא הוצרך מלכתוב זה דהיכא דאלו המזימין מכחישין זו אח זו א"כ לענין העדים ודאי שאין לדונם בדין עדים זוממין ולענין ההורג נמי אין להרגו מספק דעכ"פ הוזמו עדיו והרי הוא בכלל דין עדות המוכחשת שזכר בפ' י"ח. ויש לפרש דהא דקאמר ההורג וכו' לאו מהבעיא דרבי בון הוא אלא פשיטותא דר' זעירא הוי שפשט לו כן דמספק אין אנו יכולין לדון לא להההורג ולא להעדים:

הלכה ה

שאילו נאמר דיני ממונות ולא נאמר דיני נפשות. הנכון הוא דנתחלפה הגי' מרישא לסיפא ואיפכא גרסינן ברישא אילו נאמר דיני נפשות ולא נאמר דיני ממונות הייתי אומר דיני ממונות הקלים וכו' ובסיפא אילו נאמר דיני ממונות ולא נאמר דיני נפשות וכו' ומיתפרשא הסוגיא בפשיטות למאי דהגהתי בפנים בסיפא ובענין פירושא דמתני' בזמן שהתרו בהן מבואר הוא דדעת הרמב"ם כדעת המפרשים שהתרו בהן היינו כלומר שחקרו ושאלו אותן אם נתכוונו להעיד דבהא הוא דעדותן בטילה אם נמצא אחד מהן קרוב או פסול וקאי אתרווייהו אדיני ממונות ואדיני נפשות כמ"ש בפרק ה' מהלכות עדות הלכה ג' ד':

הלכה ו

חמי היך תנינן וכו'. במתני' פירשתי על דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו פרק ד' מהל' עדות הל' א' שחזר בו מפירושו במשנה ובלי ספק שאחר שראה סוגיא דהאי תלמודא חזר בו.

ופירשתי בפנים לדברי ר' ירמיה שרצה לפרש בענין אחר ור' יוסי הוא דהשיב לו לפי המסקנא לדינא וזהו לפי הנראה דמהדר ליה ר' יוסי תנינן וכו' משמע שחידש לו איזה דבר. ומצינו לפרש דגם דעת ר' ירמיה הכי הוה ואמר לו ר' יוסי דכן הוא האמת דמה דתנינן במתני' ואם לאו הרי אלו שתי עדיות שלשה שלשה לא הוי בכלל זה אלא שאם המתרה באמצע רואה לאלו ולאלו היא מצרפו והוי עדות אחת וכמ"ש התוס' דף ו' ע"ב הוא והן נהרגין וקשה למשי"ח על הי"מ שם דאדרבה לא מית קמא המתני' אלא בשאין רואין המתרה וכן איו המתרה רואה אותן דאי לאו הכי הוא מצרפן וכדברי הרמב"ם שם ולא צירף אותן המתרה וכו' ע"ש:

תנינן הכא מה דלא תנינן בכל סנהדרין וכו'. לכאורה קשה מאי קמ"ל בהא והנראה דדינא קמ"ל ובדוקא קאמר דהכא הוא דתנינן דהוא והן נהרגין והשניה פטורה היא אף לכשהוזמה מטעמא דהרגו איו נהרגין מה שאין כן בכל הדינין דסנהדרין הן לענין ממון הן לענין מלקות דלא אמרי' בהו כאשר זמם ולא כאשר עשה וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ' כ' מהל' עדות הל' ב' וכתב דכאשר זמם ולא כאשר עשה דוקא בדיני נפשות הוא ולא במלקות ולא בממון וכבר נלאו כל המפרשים ז"ל לחקור אחר מקור מוצא דין זה. והתיו"ט כתב על דברי הכ"מ במ"ש שם כל המטעמים לא ינעמו לחיך עד שנביא ראיה לדבריו מדברי חכמינו ז"ל שהם קבלו או דרשו כן וכו'. ומכאן הוא דלמד לומר כן כפי הנראה דפירש להא דאמרו תנינן הכא מה דלא תנינן בכל סנהדרין בדוקא הוא דאי לאו הכי מאי קמ"ל:

הלכה ז

רבי יוסי ברבי יהודה. ונוסחת הבבלי רבי והכי מוכרח דאלו ר' יוסי ברבי יהודה סבר אין התראה מעכבת כדאמר התם:

לענות בו לא בעדות. מכאן למד הרמב"ם ז"ל לומר דבעדים זוממין צריך שיהא הזמה בעדים עצמו בלבד אבל אם המזימין העידו גם בגופו של עדות ואמרו זה הדבר לא כך היה אע"פ שאמרו להם עמנו הייתם ואיכא נמי הזמת עצמן אפ"ה לא מיקרי הזמה אלא הכחשה הואיל וג"כ בגופו של עדות העידו אלא צריך שיאמרו שאינן יודעין מגופו של עדות כלום כמ"ש בפ' י"ח מהל' עדות הל' ב'. ולכאורה מהמתני' אין העדים נעשו זוממין עד שיזומו את עצמן וכו' אין הפי' זה מוכרח כ"א אם בגופו של עדות בלבד אם אמרו ההורג או ההרוג היה עמנו הוא דלאו כלים הוי וכבר דקדקו עליו בזה ונלאו המפרשים למצוא טעם לדבריו כמו שתמצא בדברי הלח"מ אמנם מכאן מוכרח הוא מדרשת ר' הושעיה דמבאיש דריש עד זומם הוא שעונה באיש ולאפוקי עדים המזימין אין עונים

באיש אלא בעד זומם עצמו ומלענות בו דריש שצריך שלא יענה בעדותו כלל ואע"פ שגם בעד זומם עצמו ענה וא"ל עמנו היית אפ"ה לאו הזמה הויא:

עדים זוממין אינן צריכין לקבל התרייה. זה מבואר בבבלי ריש פ' ד' מיתות ובכמה מקומות וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם הל' ד' עדים זוממין אינן צריכין התראה:

כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחת. הרי"ף ז"ל בפרקין וכן הרמב"ם ז"ל בסוף פ' י"ד מהל' עדות פסקו כר' יוחנן וכן דעת רוב הפוסקים וכבר בארתי בריש פ"ק דגיטין ממה שהקשו ז"ל מהך פיסקא על האי פיסקא דפסקו כרבא בפ"ק דגיטין בעבד שהביא גיטו וכתוב בו כל נכסיו קנוין לך דפלגינן דיבורא ועצמו קנה נכסים לא קנה ולכאורה סתרי אהדדי ובהאי תלמודא התם מדמי להו אהדדי והבאתי שם חי' רבינו יואל שהביא הרא"ש ז"ל בפרקין שכתב דרבא פליג אהאי תלמודא ולית ליה הא דמדמי להו אהדדי ומודה ר' יוחנן להא דרבא גבי עבד והכא טעמא דר' יוחנן בכותב נכסי לשני בני אדם משום דאתי לאחלופי בשטרות דעלמא שלא יאמרו קרוב כשר להעיד. ובשם הרמב"ן ז"ל הביאו הרשב"א ז"ל בגיטין כתבתי תירוץ אחר שכתב דגם האי תלמודא ס"ל להא דרבא ולר יוחנן דאמר מאחר שפסולין לזה פסולין לזה אפשר נמי דמודה בעבד דעצמו קנה אע"פ שהנכסים לא קנה דפלגינן דיבורא ע"ש שבארתי דלפ"ז צריך לומר אליבא דר' יוחנן דס"ל בכותב נכסיו לשני בני אדם ביחד דלא מחשבינן להו לתרי גופו דהא קי"ל דבתרי גופו פלגינן דיבורא כדמסקי' פ' יש נוחלין דף קל"ד ומשום דהנכסים אינן מוחלקין הוי ליה כעדות אחת ולא פלגינן דיבורא ובעבד ובנכסים אע"ג דלכאורה טפי מסתברא לומר דכגוף אחד הוא מ"מ הואיל והנכסים דבר אחד והעבד דבר אחר כתרי גופו מחשבינן להו ופלגי' דיבורא ויצא לנו נ"מ בזה בין תירוץ הרמב"ן לתי' רבינו יואל בדבר אחד לשני בני אדם אם כתרי גופו הוי ופלגינן דיבורא או לא דלדעת הרמב"ן ע"כ דכחד גופא מחשבינן להו כמבואר ולדעת רבינו יואל טעמא אחרינא איכא הכא משום גזירה דאתי לאחלופי אבל בעלמא אימא לך דבר אחד לשני בני אדם כתרי גופי מחשבינן להו ופלגינן דיבורא. ועוד נ"מ איכא בין אלו שתי דיעות ושיטות בדיו אם נסתלק אוחו שהן קרובים לו מאותו ממון שהביא הב"י סי' נ"א בבד"ה בשם תשובת הרא"ש ז"ל שהן כשרין לאותו שהן רחוקים לו וכן קבע בש"ע והקשה על זה הש"כ שם דהא אכתי אתי לאחלופי דיש שאינו יודע בהסילוק. ולדעת הרמב"ן ז"ל דלאו משום אחלופי הוא אלא משום דכחד גופא מחשבינן להו הואיל וכתב לשניהן ביחד א"כ סילק זה עצמו מהממון איכא למימר דמודה בהא שהן כשרין להאחר:

הלכה ח

ובחוצה לארץ מושיבין אותן פלכים פלכים. כן הוא בתוספתא סוף פ"ג דסנהדרין וכך היא הגי' התם דף ז' ע"א. וכן להא דרשב"ג דלקמן ברח מח"ל לארץ מבואר שם והרמב"ם ז"ל כתב פ"ח מסנהדרין הל' ב' אבל בח"ל אינן חייבין להעמיד בכל פלך ופלך וכו' וכתב הכ"מ שנסחא אחרת נזדמנה לו ואין נסחא זו בשום מקום והנכון כמ"ש בתחלה דחסר תיבת אלא בדבריו שם:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב

הלכה א

אלו הן הגולין. מה דאמר ר"ש בפסיקת החבל. כדפרישית בפנים דעד שיתיר כל המחלצון דקאמר בפסיקת החבל מיירי שאם נפסק החבל כבר ניתר המחלצון ולא בעי שישמט הכל מידו. ובבבלי דף ט' ע"ב גבי פלוגתא דר' יוסי ור"ש גרסינן כיצד אמר ר"ש יש שונא גולה וכו' נפסק גולה נשמט אינו גולה והתניא ר"ש אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחלצו מידו וכו' הא רבי והא רבנן. והשתא דברי ר"ש דהכא כהך ברייתא דמיתוקמא אליבא דרבנן הוא ונפסק גולה ור' יהודה דהכא כרבי ס"ל כמבואר:
היא עלייה היא ירידה. כדפרישית בפנים. ויש לפרש עוד דבענין ירידה שהיא לצורך עלייה מיירי הכא כגון שהוא מעגל ודוחפו קצת ממנו כדי שיוכל למשוך אליו אח"כ ביותר והיינו בדרך הליכתה להוליכה אליו וירידה שלצורך עלייה הויא ומיבעיא ליה אי הוי ירידה או לא ולפ"ז תליא בחילופי הגרסאות דשיטת רש"י והרמב"ם ז"ל דרש"י גורס בריש פרקין דף ז' ע"ב או השליך עליו להביא ירידה שהיא לצורך עלייה וגולה ולדברי הרמב"ם בפ"ו מהל' רוצח הל' י"ג שכתב בירידה שהיא לצורך עליה אינו גולה ע"כ דלא היה גורס להביא אלא פרט לירידה שהיא לצורך עליה כמו דגריס בדינים דלקמן שם ופשיטותא דהכא נוכל לפרש לב' השיטות לדעת הרמב"ם ה"ק היא עליה היא ירידה כלומ דעלייה שמה אע"פ שנראית שהיא ירידה מ"מ הואיל ולצורך עלייה היא לא הויא ירידה וכן נוכל לפרש לדעת רש"י דה"ק היא עלייה היא ירידה שאע"פ שלצורך עלייה הויא מכל מקום היא ירידה מיהו אם נפרש הבעי' דהכא בענינא דירידה לצורך עלייה ע"כ דהפשיטות כשיטת הרמב"ם מיתפרשא כדמוכרח מדלקמן דהאי ש"ס סבירא ליה דירידה לצורך עליה לא הויא ירידה ועיין לקמן הלכה ה' ד"ה לאחריו מה שנתבאר שם בס"ד:

והושיט התינוק את ידו ורצצה. נראה דהאי בעיא אחריתא לענין נזקין היא כדמשמע מלישנא דהבעיא ואע"ג דבנזקין מחייב על אונס כרצון ואין לחלק בין ירידה לעליה כדאמרי' בפ"ב דב"ק וקחשיב התם בשלהי הפרק דברים שחייב בנזקין ופטור מגלות מ"מ נראה לפרש דדעת ר' ירמיה היה ללמוד מפשיטותו שאם יפשוט לו שחייב בנזקין מהטעם דבנזקין אין חילוק ולעולם מתחייב הוא א"כ ש"מ שחזר בו ממאי דאמר מעיקרא לענין גלות והשיב לו רבי אבהו מפני מה אטרחת בה הלא כבר אמרתי לך דלענין גלות נמי אמרינן היא עלייה היא ירידה כדפרישית בפנים:

הלכה ב

נאמר כאן נשילה וכו'. התם מפרש לה טעמייהו כדפרישית במתני' ולמאי דאמר הכא אתייא שפיר טפי טעמייהו דרבנן:

הלכה ג

תיפתר שהיה כותלו גוהא. התם דף ח' ע"א פריך לה אהאי אוקמתא דסותר את כותלו ובלילה נמי איבעי ליה לעיוניה בסותר את כותלו לאשפה וכו' כדפרישית במתני' ומשמע דלהמסקנא נמי בסותר את כותלו מוקמינן לה וכדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' רוצח הל' ה' ע"ש ולא מפרש לה כדעת התוס' שם ד"ה באשפה וכו' וצ"ל דלא כיה גורס שם אלא:

הלכה ד

לאחריו למעלן גולה למטן אינו גולה. כך הם ממש דברי הרמב"ם ז"ל שם הל' י"ג קצב שהיה מקצב והגביה ידו בקופיץ לאחוריו והחזירו לשבר העצם כדרך שעושין הקצבים כל שימות בהולכה שהיא ההגבהה מלפניו וירידה מאחריו אינו גולה עליו וכל שימות בתזרה שהיא עלייה מאחריו וירידה מלפניו גולה. וזהו כדהכא וכדפרישית בפנים לפניו למטן גולה היינו ירידה בחזרה למעלן אינו גולה היינו הגבהה שבהולכה בתחלה לאחריו למעלן גולה היינו עלייה שבחזרה דשייכא לירידה וירידה הויא למטן אינו גולה היינו ירידה שבהולכה בתתלה ולצורך עלייה היא וס"ל להאי ש"ס דירידה שהיא לצורך עלייה לאו ירידה היא וכן שיטתו ז"ל. וצריכין אנו לבאר עכשיו גירסא דהש"ס דהתם לפי שיטת הרמב"ם דרש"י ז"ל גורס התם לפי שיטתו דלעיל להביא ירידה שהיא לצורך עלייה דירידה הואי וגבי קצב כתב ה"ג על הא דקאמר התם תנא חדא לפניו חייב לאחריו פטור ותניא אידך לאחריו חייב לפניו פטור ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו חייב ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו פטור ול"ק כאן בירידה שלפניו ועלייה שלאחריו וכו' דזהו לפי שיטת רש"י דסובר דירידה לצורך עלייה ירידה היא ואין גי' זו עולה לפי שיטת הרמב"ם. והכ"מ הביא גירסא אחרת וגריס כאן בירידה שלפניו כאן בירידה שלאחריו

כאן בעלייה שלפניו כאן בעלייה של אחריו כאן בירידה שלפניו ושלאחריו כאן בעליה שלפניו ושלאחריו והביא פירש"י על זה וכתב דליישב לדעת רבינו הגי' זו צריך עיון. ובודאי גי' זו שהביא אין ליישבה לא לדעת הרמב"ם אף לא לדעת רש"י שהרי הא דקאמר כאן בירידה שלפניו כאן בירידה שלאחריו ע"כ אברייתא קמייתא דמיתפרשא הא קאמר לפניו חייב בירידה שלפניו והא דקאמר לאחריו פטור בירידה שלאחריו ואין זה כשיטת רש"י דירידה שלאחריו שהוא משפיל זרועו להרים אח"כ בכח צורך עלייה היא ואמאי פטור ועוד הא דקאמר כאן בעלייה שלפניו כאן בעלייה שלאחריו אברייתא שנייה קאי וכאן בירידה שלפניו ושלאחריו אברייתא שלישית וכו' והא לא מיתפרשא כלל דהא קתני בשניהם חייב וכבר שמעינן מברייתא קמייתא דיש ירידה שהוא חייב ויש ירידה שהוא פטור וכן בענין עלייה דברייתא רביעית דקתני בשניהם פטור קשה דהא יש עלייה שהוא חייב והוא לפניו כדתני בברייתא שניה באופן שא"א ליישב גי' זו כלל לכל השיטות. והנראה לע"ד דגי' הרמב"ם ז"ל היה כגי' הכ"מ בתרתי בבי קמייתא אבל לא כגירסתו בתרתי בבי בתרייתא וכך היה גירסתו. כאן בירידה שלפניו כאן בירידה שלאחריו. ברייתא קמייתא לפניו חייב בירידה שלפניו שהיא בחזרה ולאחריו פטור בירידה שלאחריו שהיא הירידה בהולכה וצורך עלייה היא ולא הויא ירידה. כאן בעלייה שלפניו כאן בעלייה שלאחריו. ברייתא שניה לאחריו חייב לפניו פטור בעלייה שלאחריו והיא בחזרה ולירידה היא וחייב ולפניו פטור בעלייה שלפניו והיא בהולכה כשמגביה ידו מלפניו. וזהו ממש כשיטתא דהכא ובתרתי בבי בתרייתא היה גורס כן כאן בירידה שלפניו ובעלייה שלאחריו הברייתא הג' ובשניהם חייב הוא. כאן בעלייה שלפניו ובירידה שלאחריו. ברייתא הד' ובפניהם פטור הוא וזו הגי' הנכונה לפי שיטתו ז"ל ועולין שתי הסוגיות דהכא ודהתם בקנה אחד:

הלכה ה

תני ר"א בן יעקב כלפי שנאמר וכו'. דברי ראב"י קשים הן ולמאי דקאמר התם דף י"ב ע"א תני חדא האב שהרג בנו נעשה לו גואל הדם ותניא אידך אין בנו נעשה לו גואל הדם ל"ק הא בבנו הא בבן בנו אפשר לדחוק ולפרש דבריו כמו כן הא דקאמר בנו השני נעשה לו גואל הדם בנו של הנרצח קאמר שהוא בן בנו של הרוצח ונעשה גואל הדם לאבי אביו ובנו השני דקאמר בנו של השני הוא כלומר של הנרצח שהוא דור שני והשתא יש סברא לחלק בינו לבין האח דבשביל אביו הוא דנעשה גואל הדם לאבי אביו אבל אין האח נעשה גואל הדם בשביל האח לאחיו והיותר נראה דבתני ראב"י נמי גרסי' כמו בתר ר' שילא ואשמעינן דראב"י כוותיה ס"ל:

ביושב בבית אפל היא מתניתא. התוס' במגילה וכן בפ' החובל דף פ"ו ע"א הביאו לזה וכתבו לתרץ קושיא דהכא אליבא דהש"ס דהתם דמפרש לה בסומא ממש דהא דקאמר ר' יהודה סומא פטור מן המצות היינו מדאורייתא אבל מדרבנן מתחייב הוא ויכול להוציא אחרים. ולפ"ז צ"ל דלשיטתא דהאי ש"ס ס"ל דאפי' מדרבנן פטור הוא והלכך דחיק לפרש בהאי אוקמתא א"נ דס"ל דאין מדרבנן פוטר ומוציא למדאורייתא והש"ס דילן סובר דעל כל פנים מוציא הוא מפני שהוא בר מינא דחיובא וכסברת ר"ת בתוס' פרק שלשה שאכלו דף מ"ז ע"ש ובמקום אחר בארתי מזה ואין כאן מקומו:

הלכה ו

תרתין מילין אתון אמרין בשם רב ולית אינון כן. התוס' בקידושין דף נ"ב ע"א הביאו לזה והכ"מ הקשה בפ"ח מהל' מלכים מ"ט פסק הרמב"ם ז"ל שם כרב דמותר בביאה ראשונה מיד הא ר' יוחנן פליג עליה הכא והלכתא כוותיה לגביה דרב ומה שכתב לישב שם מאמר בת יפת תואר היתה וכו' יש לתמוה דהא התוס' בקידושין השיבו על זה וכתבו ליישב שם אליבא דרש"י ז"ל שכתב כדעת ר' יוחנן. ואני כתבתי במקום אחר להוכיח מש"ס דילן כרב במאי דאמרו שם וחשקת בה ולא בה ובחברתה ובודאי למ"ד יפת תואר אינה מותרת אלא לאחר כל המעשים א"כ האי קרא ג"כ לאחר כל המעשים קאי דגזירת הכתוב היא שאע"פ כן לא יקח שתים אבל להאי מ"ד דקאמר ביאה ראשונה מותר מיד א"כ האי קרא. ג"כ בשעת מלחמה מישתעי דלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר ואחת התירה לו ולא שתים אבל לאחר כל המעשים אם לקח אפי' שתים אינו עובר עליהן שנושאו לאחר שנתגיירו ודברי הרמב"ם נראין בהדיא בן שכתב שם הל' ג' בה ולא בחברתה שלא יבעול שתים ובאחת לאביו וכו' כתב שלא יקח שתים ויבעול אחת ויניח אחת לאביו וכו' אלמא דלשיטתו שפוסק כהאי מ"ד דביאה ראשונה מותר מיד אין האיסור על השתים אלא מיד. והשתא למאי דמסקינן בפ"ג דקידושין דף ס"ח ע"א דקידושין תופסין בחייבי לאוין מקרא דכי תהיין דשנואה בנישואיה קאמר קרא ומאי נינהו חייבי לאוין ופריך ואימא חייבי עשה האי חייבי עשה במאי נינהו אי שתיהן מצריות שתיהן שנואות אי אחת מצרית ואחת ישראלית שתי נשים מעם אחד בעינן ואי כמ"ד דאין יפת תואר מותרת אלא לאחר כל המעשים ועלה קאמר קרא בה ולא בחבירתה א"כ משכחת לה שתי נשים מעם אחד בחייבי עשה דהרי אם לקח שתים האחת מותרת לו והשניה מלאו הבא מכלל עשה היא ועובר עליה בעשה הניחא למ"ד ביאה ראשונה מותרת מיד ועלה קאמר קרא בה ולא בחבירתה שפיר הוא דתו לא משכחת לה דנימא דקרא בהכי מישתעי דהא וילדו לו וגו' ולא יוכל לבכר וגו' כתיב ואי בשנתעברה ממנו

בביאה ראשונה בשעת שהיתה שנואה לו באיסור דהא ע"כ דנימא כן להאי מ"ד א"כ זה לאו בנו הוא כלל דהא קודם שנתגיירה היא וולד נכרית כמותה וכדכתב הרמב"ם שם הל' ח' בהדיא ביפת תואר כן וא"כ ש"מ דסתמא דהש"ס דהכריח דקרא דכי תהיין לא מיתוקמא אלא בחייבי לאוין כהאי מ"ד ס"ל דיפת תואר מותרת בביאה ראשונה מיד:

סבור היה יואב וכו' של שילו קולט ואינו קולט אלא של בית העולמים. כצ"ל והכי אמר התם בפרקין דף י"ב ע"א אליבא דרב שתי טעיות טעה יואב טעה שאינו קולט אלא גגו והוא תפס בקרנותיו טעה שאינו קולט. אלא מזבח בית העולמים והוא תפס במזבח של שילה אבייי אמר בהא נמי מיטעא טעי שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו והוא זר הוי. ומקשין למה לא חשבו שטעה שחשב שהמזבח קולט אפי' מזיר ואינו קולט אלא שוגג ובתשובת הרשב"א ז"ל סי' תקכ"ד ראיתי שהשיב על זה כבר ראיתי שרש"י ז"ל פי' דמזיד שאמר הכתוב מעם מזבחי תקחנו מעם מזבחי ולא מעל מזבחי ובהא כבר אמרו שטעה דאין קולט אלא גגו והוא תפס בקרנותיו. ור"ל דה"ק דזהו טעותו דאם המזבח קולט אפי' המזיד אינו קולט אלא גגו. וכתב שם עוד ואף לדעת הרמב"ם ז"ל אפשר דמזיד שאמרה תורה מעם מזבחחי תקחנו היינו דוקא לידון בסנהדרין כדכתיב תקחנו למות ואינו מומת אלא בעדים והתראה אבל בנדון במשפטי המלוכה אפי' במזיד קולט עכ"ל ור"ל לפי דעת הרמב"ם דס"ל דלעולם אינו קולט אלא השוגג אבל במזיד אפי' מגג המזבח תקחנו כמבואר מדבריו בפ"ה מהל' רוצח הל' י"ב וי"ג ע"ש ועיין במ"ש הרב מל"מ והניח הדבר בצ"ע מההיא דפ' בתרא דיומא. ולענ"ד עיקר פסקו של הרמב"ם ז"ל דסמך על האי דרבי יוחנן דהכא בהא דאמר ואני אומר וכו' והיינו במזיד כהאי דיואב והא דאמר אין לך קולט וכו' ומשמע אפי' בשוגג ה"ק אין לך קולט שיהא פטור מדינו אה הוא מזיד וכן אם הוא שוגג שיהא פטור מגלות בזה אלא מעבירין אותו מעל המזבח ומגלין אותו לערי מקלט כדכתב שם:

שאלו לחכמה וכו'. בחבירי פני המנורה בנר החמישי במוצק הד' סי' ד' ביארתי שם ביאור יפה ונחמד על ענין זה ואין כאן מקומו:

הלכה ז

ואתיא כמ"ד אלף אמה מגרש ואלפיים אמה תחום שבת. כבר בארתי בפ"ה דסוטה דלהאי מ"ד אע"ג דדריש לתחומין מדאורייתא אפ"ה י"ל לשי' דהאי ש"ס דס"ל דמקדרין דאף דשל תורה הן אין מכאן אלא אסמכתא בעלמא כמ"ש ראיה מהתוס' סוף פ"ק דעירובין. אלא משיטתא דהש"ס דהתם לא משמע הכי דהא פריך פרק בכל מערבין דף ל"ה ע"ב לר"מ דס"ל כר"ע דתחומין דאורייתא אמאי קאמר מקדרין בהרים וששני שמעתי

קאמר ולוה לא ס"ל. ואפשר דר"מ נמי נפקא ליה מקרא דאל יצא כדכתבו התוס' בפ"ק למ"ד דס"ל מדאורייתא דהאי דרשא דקרא בהדיא הוא דכתיבא גבי שבת והילכך מוכרח לשנות דליה לא ס"ל אבל קרא דאלפיים אמה אכתי נוכל לומר דאסמכתא בעלמא אמרו לרמז כאן על תחום שבת ולא לדרשה גמורה:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג

הלכה ד

זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה. התם בפרקין דף ע"ו ע"ב גרסינן תני תנא קמיה דר' יוחנן כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור ביטל עשה שבה חייב א"ל מאי קאמרת קיים פטור לא קיים חייב ביטל חייב לא ביטל פטור. כלומר ע"כ או דתיתלי לפטור וחיוב שניהן בקיום או שניהן בביטול ומאי האי דקאמרת דהפטור תלי בקיום והחיוב בביטול. תני ביטלו ולא ביטלו ור"ל אמר קיימו ולא קיימו וקמיפלגי בהתראת ספק מר סבר שמיה התראה ומר סבר לא שמיה התראה כך היא גיר' רש"י ז"ל וכלומר דלר"ל דס"ל התראת ספק לאו שמה התראה לא מצינן למיתלי חיובא דהלאו בביטול העשה דהיכי מתרינן ליה שמא לא יבטל העשה וע"כ בקיום העשה תליא מילתא ומתרינן ליה או תקיים העשה או תלקה ולר' יוחנן התראת ספק שמה התראה ושפיר מצינן למיתלי בביטול העשה זהו העולה מפי' רש"י ז"ל ולפי דעתי לר"ל דאמר בקיימו ולא קיימו תליא מילתא כשאומרין לו קיים ולא קיים מיד מלקין אותו וכן פירש בהדיא בפ' שילוח הקן דף קמ"א ע"א דאם לא קיים העשה תוך כדי דיבור של התראה חייב. ולמ"ד ביטלו ולא ביטלו משמע מפירושו ז"ל צריך שהוא יבטל העשה בעצמו כגון בשילוח הקן אם שחטה ולאפוקי מתה מאיליה ובאונס שגירש אם הדירה על דעת הרבים שאין לו הפרה ולאפוקי אם מחה קודם שיחזירנה וכן כל כיוצא בזה. וגי' הרי"ף ז"ל היא דר' יוחנן הוא דאמר תני קיימו ולא קיימו כלומר אע"פ שלא בטלו לעשה כיון שלא קיימו לוקה על לא תעשה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בכל דינים אלו דפסק כר' יוחנן וכגי' הרי"ף ז"ל אבל אין פירושו כפי' רש"י בקיימו ולא קיימו אלא דהכוונה כל זמן שיוכל לקיים פטור אפי' לאחר זמן עד שיבא ביטול העשה ואפי' לא ביטל הוא אלא שבא מאיליו ושוב אינו יכול לקיימה חייב כדכתב בפ"ב מהל' נערה הל' ז' מתה גרושתו קודם שיחזירנה וכו' ה"ז לוקה שהרי עבר על ל"ת ואינו יכול לקיים עשה שבה וכ"כ גבי שילוח הקן בפי"ג מהל' שחיטה הל' א' אם מתה קודם שישלחנה

לוקה וכך מתפרשים דבריו בפ' ט"ז מסנהדרין הל' ג' ועבר ולא קיים העשה לוקה. כלומר שלא עלתה בידו לקיים העשה שכבר נתבטלה ואינו יכול לקיימה שכך מתרין בו אל תעשה דבר זה שאם תעשהו ולא תקיים עשה שבו תלקה. וכדמסיים שם אע"פ שההתראה בספק היא שאם יקיים יפטר התראת ספק התראה היא. וכל זה מבואר הוא ולא באתי כאן אלא להביא איזה ראיה והוכחה לגי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל ממאי דגרסי' בהאי תלמודא בפרק ג' דשבועות גבי פלוגתא דר"י ור"ל בענין התראת ספק בהא דמייתי ג"כ התם בפרקין שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה וכו'. ומתחלה צריך שנדע מאי דאיכא עוד נ"מ בין גי' רש"י ובין גי' הרי"ף והרמב"ם דלדעת רש"י דר"ל הוא דסבר קיימו ולא קיימו ומשום דלדידיה אי אפשר למיתלי בביטלו ולא ביטלו דהתראת ספק היא דשמא לא יבטל העשה א"כ ע"כ אתה צריך לומר דהתרא' בשעת איסור בעינן וכדכתב רש"י ז"ל בהדיא דאי אמרת בשעת ביטול העשה א"כ לר' יוחנן נמי משכחת לה התראת ודאי בשעה שהוא רוצה לבטל העשה וכדהכריח שם מההיא דאכלי' לאיסורא והדר אכלי' לתנאיה וכו' דהתראה בשעת איסור בעינן. ואלו לגירסתם ז"ל דגרסי לר' יוחנן קיימו ולא קיימו ולר"ל בטלו ולא בטלו א"כ ע"כ צריך אתה לומר דלר"ל התראה בשעת ביטול העשה הוי התראה דאל"כ לא משכחת לה לר"ל למיתלי חיוב המלקות בביטול העשה דבשעת האיסור התראת ספק היא ולא תמצא בשום פנים שילקה על לאו שיש בה קום עשה והא איהו דאמר דתליא בביטול דמשמע דלפעמים לוקה הוא הא לעולם התראת ספק הויא וע"כ דבשעת ביטול העשה מתרינן ביה כשרוצה לשוחטה או לשבר אגפיה דאל"ה לא משכחת לתלות המלקות בביטול העשה ולעולם לא ילקה ויש עוד הוכחה לזה מהסוגיא דלקמן בשבועות ושם יתבאר בס"ד. ומה שהכריח רש"י ז"ל מההיא דאכלי' לאיסורא וכו' כבר תי' הרמב"ן ז"ל בחידושיו דשאני הכא כיון שנתקו לעשה עיקרו של לאו ביטול עשה הוא ויתבאר עוד מזה במקומו שם בעזה"י ב"ה יתעלה לעד ולנצח נצחים:

הלכה ח

יש חורש תלם אחת וחייב עליו משום שמנה לאוין. פירשתי בפנים על דרך הרמב"ם ז"ל דמשום כלאים בכרם חייב שתים וכן העלו התוס' כאן ובפסחים דף מ"ז דכלאים בכרם הוא דחשיב לתרי לאוי אחת משום כלאי זרעים וא' משום כלאי הכרם וכתב עוד הרמב"ם בפי' המשנה ואין בכל אלה איסור חל על איסור אבל הם אסורים הרבה נכפלו בזמן אחד ולפיכך אינו מן הנמנע שיצטרפו אל אלו הלאוין זולתם הרבה באותו הזמן בעצמו עכ"ד ובחבורו השמיט להמתני' ולא הביא לכל אלו הלאוין המצטרפין בזמן אחד

ונראה שחזר בו מטעם דהוי איסור על איסור וכדכתב בפ' י"ז מהל' א"ב בהל' ח' כלל גדול הוא בכל איסורים שבתורה שאין איסור חל על איסור אא"כ היו שני איסורין באין כאחת או שהיה האיסור האחר מוסיף דברים אחרים על אותו האיסור או אם היה כולל דברים אחרים עם איסור זה וכאן במתני' לא תמצא זה כ"א בכלאים בכרם יש איסור בת אחת כדמוקי לה בגמרא דבמחפה מיירי דבהא כ"ע מודים והיינו משום מקיים כלאים במעשה ונמצא מתחייב הוא משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם באחת דהרי אינו לוקה על כלאי הכרם אלא דוקא בשיש שם עוד שני מינין מכלאי זרעים הן בשעת זריעה שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד והן במקיים ע"י מעשה כגון שמחפה אותן ובאין עליו שני האסורין כאחת וזה כבר ביאר הוא ז"ל במקומו בריש פ"ה מהל' כלאים ומשום חרישה בשביעית אינו לוקה כדפסק בריש הל' שמטה וכבר בארתי לזה לעיל בפ"ז דסנהדרין בהלכה ה' ד"ה ר' יוחנן פתר מתני' וכו' וטעמו דפסק כשי' דהאי ש"ס בפלוגתא דר"א ור' יוחנן ולא כשי' הבבלי בריש מ"ק דאיפכא גריס לה כמבואר שם ועוד דכל דברי ר' יוחנן דשי' הבבלי אליבא דר"ע היא דאיהו ס"ל בחריש ובקציר תשבות על תוספת שביעית נאמרה וס"ל דלוקין על החרישה בשביעית עצמה כדכתבו התוס' במ"ק דף ג' ד"ה שהרי כבר נאמר וכו' והוא ז"ל פסק כר' ישמעאל בפירוש דבחריש ובקציר תשבות משום דמסיק התם דר"ג ובית דינו כר' ישמעאל ס"ל ע"ש והתוס' כתבו בפסחים שם דלמ"ד בפ"ק דמ"ק חורש בשביעית אינו לוקה מוקי הך דהכא בחורש ומחפה דמחפה חייב משום זורע ולפי דבריהם משכחת לה נמי לאו דזורע בשביעית עם לאוי דכלאים בבת אחת אבל לא כן דעת הרמב"ם אלא מחפה חייב משום מקיים כלאים על ידי מעשה כדקאמר בהדיא בהאי תלמודא ריש פ"ח דכלאים דפריך על המתני' דקתני מלזרוע ומלקיים מה כר"ע דר"ע אומר המקיים בכלאים עובר בל"ת וא"ר יוסי דברי הכל היא הכל מודים באיסור שהוא אסור בשלא קיים ע"י מעשה אבל אם קיים על ידי מעשה לוקה כהדא דתני המחפה בכלאים לוקה וכך הם דברי הרמב"ם בריש הל' כלאים וכך היה מפרש להא דר' ינאי ור' יוחנן בש"ס דילו בדף כ"א ע"ב ולא כדפירש"י בדברי ר"ל דמחפה כזורע חשיב ליה אלא כדאמרו וכן מוכח עוד להדיא בהאי תלמודא בפלפול דר"ל עם ר' יורנן דקלסיה ר' ינאי דגריס נמי שם הכי ולאוקמתא דר' יוחנן דמתני' דילן במחפה החיוב הוא משום מקיים בכלאים על ידי מעשה ובחיבורי על סדר זרעים בארתי עוד במה דשקיל וטרי התם ולא קאמר לה הכי בש"ס דילן וכתבתי דכל חד וחד לשיטתיה אזיל ואין כאן מקומו ומיהת שמעינן דלהך פירושא בחיובא דמחפה תו לא משכחת לה איסור שביעית עם הכלאים בבת אחת וזהו דעת הרמב"ם ז"ל וכל הני שאר חיובי לאוין

דמני במתני' מבואר הוא דלדעתו ז"ל לא משכחת בהו לא איסור בת אחת ולא מוסיף ולא כולל וזה נראה לעין לכל הבקי ומעיין בדבריו וחוקר אחר מקיר מעיין היוצא לו במ"ש בכל מקום ואם באנו לבאר כאן יהיה קשה עלינו האריכות ומלבד אחת היא שצריך עוד לענינינו שלא ישיב המעיין דהא גם במשנתינו יש איזה מאיסורים שהן כמוסיף וככולל כנראה לכאורה. דע דדעת הרמב"ם בחבורו שלא נקרא איסור מוסיף כ"א בשכבר ניתוסף איסור אחר על אותו האיסור קודם המעשה שעובר עכשיו כגון שאוכל איזה דבר איסור ויש בו כמה איסורים או כיוצא בו בעושה מעשה כגון הני דמתני' וכן באיסור כולל שכבר נכללו דברים אחרים עם האיסור קודם שבא לידי המעשה או האכילה וזה פשוט אלא מה שצריכין אנחנו לבאר הוא זה דלא מיקרי איסור מוסיף או כולל אלא בשכבר ניכר האיסור הניתוסף או דבר הנכלל ונראה לכל הוא שיש בו עוד איסור מחמת כך וכך וכן נראה מדבריו דהל' א"ב שהבאתי לעיל ויותר הוא מבואר במקום אחר כדלקמן ואגב אבאר דבר שראיתי מתקשים בזה בסוף פ' י"ד מהל' מ"א הביא לדין דהמתני' דפ"ג דכריתות יש אוכל אכילה אחת וכו' וכפירושה בגמרא התם שכתב כבר בארנו שאין איסור חל על איסור וכו' ולמה חל כאן איסור על איסור וכו' הקדישה נאסר חלבה בהנייה ומתוך שנוסף בה איסור הנייה נוסף עליו איסור קדשים וכו' וזהו ג"כ דלא כמ"ש התוס' בפ' גיד הנשה דף ק"א דאיסור הנאה לא מיקרי איסור מוסיף ורצו לפרש להההיא דכריתות דכולל מיקרי ע"ש וכל דיוקי דדייקי שם אינן מוכרחים דבאמת דהוה מצי לאוקמי כר' יוסי דפ' ד' אחין אלא משום דרצה לפרש להאי איסור חמור בפלוגתא דר"י הגלילי ורבנן דזבחים כדשקיל וטרי התם להני קאמר ר"י הגלילי היא ואין להאריך בזה דהא בהדיא קאמר בכריתות דאיסור הנאה איסור מוסיף קרינן ליה ואיסור כולל יום הכפורים קרי ליה התם מיהו לדעת הרמב"ם ועצמו לכאורה איכא למידק דהא לעיל בפ' תשיעי שם בהל' ו' כתב המבשל בשר מתה או חלב וכיוצא בהן בחלב לוקה על בישולו ואין לוקה על אכילתו משום בשר בחלב שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה או איסור חלב שאין כאן לא איסור כולל ולא איסור מוסיף ולא איסור בת אחת ולכאורה קשה דהא ננלה וחלב מותרין בהנאה וכשנתבשלו בחלב ניתוסף עליהם איסור הנאה ולמה אינו חל איסור בשר בחלב עליהן וראיתי למי שפלפל בזה אבל מעיקרא לאו קושיא היא דהא הכי הא דאמרינן בפ' כל הבשר דף קי"ג בפלוגתא דר' אמי ור' אסי בזה לימא בהא קמיפלגי וכו' דכ"ע אין איסור חל על איסור ואאכילה כ"ע ל"פ דלא לקי כי פליגי אבישול מ"ד לוקה חד איסורא הוא דאלו נבלה וחלב אינן אסורים בבישול ומשום בשר בחלב הוא דלוקה על הבישול אבל איסור אכילה דבשר בחלב אינו חל עליהן דהא כבר אסורין

באכילה הן וא"כ איך יחול עליהם איסור הנאה ואנן בעינן שיהא חל על האיסור זה האיסור שניתוסף ואז מתחייב עליו האוכלו משום שני האיסורין אבל הכא לא היה חל על הנבלה והחלב לא איסור האכילה דבשר בחלב ופשיטא שלא יחול האיסור הנאה. ואם דפשוט הוא והסברא נותנת כך עם כל זה אוסיף עוד באיזו סברא וראיה נכונה לזה מפני היוצא לנו לנ"מ בין הני דרשות דאיסור בשר בחלב דטובי דרשות אמרינן שם בדף קע"ו וחד מינייהו ההיא דתניא דבי ר' ישמעאל לא תבשל גדי וגו' ג"פ אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול ונראה דהנ"מ בין דרשה זו לשארי דרשות שנאמרו שם זה הוא דמלבד מה דאמרינן בכמה דוכתי בש"ס מדאפקיה רחמנא לאכילה בלשון בישול ש"מ דדרך בישול אסרה תורה בדוקא ואי תרו לה כולא יומא שרי איכא עוד נ"מ לדינא והיינו הא דאמרן דמדאפקיה רחמנא לאכילה בלשון בישול למדנו ג"כ דדוקא מה שהוא נאסר באכילה ע"י בישול זה הוא דאסור גם בהנאה ולאפוקי שאר אסורין דבלאו הכי אסורין באכילה לא חל עליהן האיסור של בשר בחלב אלא דעל הבישול שמבשל אותם בחלב הוא עובר דחד איסורא הואי ונמצינו למדין דמההיא דרשא דתנא דבי ר' ישמעאל שמעינן נמי להא דאין איסור חל על איסור כמו שנתבאר והאי דרשה עיקרית היא כמו שתפסו בכל מקום ללמוד מזה שדרך בישול אסרה תורה וכ"כ הרמב"ם שם בהל' ב' לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסר הבישול כלומר ואפילו בישולו אסור ואצ"ל באכילתו וכו' וזהו כדרשת ר' ישמעאל ולמדין אנו עוד דלא מיקרי איסור מוסיף אלא אם קדם לחול האי איסור שניתוסף על האיסור קודם מעשה העבירה וכן שיהא נראה וניכר שכבר ניתוסף עליו האיסור דחדא מכלל חבירתה היא וכן באיסור כולל וכגון ביום הכפורים דקחשיב ליה התם לאיסור כולל שכולל כל האוכלין לאסרן ונראה וניכר הוא שיושב ומתענה משא"כ בעשיית מלאכה ביו"ט דלא מחשבינן ליה לאיסור כולל ולומר דהואיל ואסור בכל המלאכות חל נמי על החרישה האסורה בלאו הכי כמו חורש בשור וחמור דמתני' דהא ליתא שאין השביתה ממלאכה נראית וניכרת היא לחשבו ע"י כך לאיסור כולל וכדאמרינן בעלמא פוק חזי כמה בטלני בשוקא וכמו דכתב הרמב"ם בסוף פ' כ"ד מהל' שבת שאין השביתה מהמלאכה שביתה ניכרת ומפני דברים אלו נגעו באיסור טלטול וכו' וה"נ להא דאמרן דאין זה נראה וניכר לשנחשוב ליו"ט לאיסור כולל מחמת שאכזר בכל המלאכות ומתוך מה שאמרנו יתבאר לך טעם הרמב"ם שהשמיט בחיבורו להצטרפות איסורי לאוין שמנו במתני' שיחולו על דבר אחד ומתני' כמ"ד בפ' כל הבשר דאיסור חל על איסור וזה מה שרציתי לבאר כאן בענין זה ואגב נתבאר להענין שזכרנו בס"ד:

הלכה יג

רצה המקום ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. אינו אומר לזכות את האדם לפי שהאדם הפרטי בהיות שגם שאפשר יהיה לו זכות בריבוי המצות אפשר ג"כ שיפגום באחת מהן ויותר טוב אם לא היה לו הרבה מצוות אבל כלל כל ישראל המה מוכנים לרבוי התורה ומצותיה כנודע ממאמר חז"ל ישראל רמז יש ששים רבוא אותיות לתורה ולפיכך יש להם זכות שהרבה להם תורה ומצות כך ראיתי בספר תפארת ישראל. ולדעתי נראה שיש לפרש עוד בענין אחר ולהכי קאמר תורה ומצות מפני שהמצות כולן א"א שיקיימו אותן כל ישראל בענין אחד שיש שנצטוו ישראל ולא הכהנים ויש בהפך אלא שרבוי התורה היא הזכות לכולן ומזה נמשך שהרבוי מהמצות הכתובים בתורה המה ג"כ זכות לכלל כל ישראל ביחד וכמאמר חז"ל בסוף מנחות כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה וכו' וכן ההיקש לכל המצות שאף שאין בידו לקיים אותן עסק תורתן מעלה לו הכתוב כאלו קיימם ובזה יש לכוין דרש הפסוק הזה מחובר ומקושר לפסוק שלפניו ראות רבות ולא תשמור פקוח אזנים ולא ישמע ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ור"ל שהנביא הוכיח אותם שאינם עוסקים בתורה ואף אזניהם אינם מטים לשמוע דברי תורה כמו שאמר למעלה החרשים שמעו והעורים הביטו לראות ועל שעושים עצמם כחרשים וכעורים אמר לא תעשון כן כ"א שמעו והביטו לראות וחוזר ומפרש מי עור כי אם עבדי וגו' ולזה אמר ראות רבות ולא תשמור כלומר הגם שלענין קיום המצות יכול אתה לומר בהיותך רואה מצות רבות הכתובים בתורה ולא תשמור שאי אפשר לן לשמור ולקיים את כולן אבל מה תענו על עסק התורה ולשמוע ממי שאומרה ולזה קובל אני פקוח אזנים יש לו ועם כל זה ולא ישמע ועושה עצמו כחרש ואוטם אזנו מלשמוע הלא תדעו ה' חפץ למען צדקו כדי לזנות אתכם אף במה שאי אפשר לכולכם לקיים אותן ולפיכך יגדיל תורה ויאדיר שהרבה לכם התורה והאריכה וזה חפץ הוא למען כל אחד ואחד גם הוא יגדיל התורה לעסוק בה ויאדירה לשמוע מהאחרים אם הוא אינו יכול לעסוק בעצמו וזהו דכפל הענין במלות שונות ואמר לשון עתיד יגדיל ויאדיר לפי שמוסב גם על האדם כמו שה' חפץ למען צדקו והרבה התורה והמצות כן ראוי הוא שתעשו אתם וכל אחד מכם יגדיל התורה או ויאדיר אותה כאמור ובזה יהיה נחשב לכם כאלו קיימתם כל התורה כולה עם ריבוי מצותיה:

סליק פירקא וכולא מסכתא דמכות ברחמי ובס"ד: